

وضعیت فیلم‌های کمدی در مهم‌ترین جشنواره سینمایی کشور

روز به روز؛ بدتر از دیروز

سید محمد جواد کیش بافان

در آستانه چهل و دومین جشنواره فیلم فجر قرار گرفتیم. جشنواره‌ای که در طول این سال‌ها با پستی و بلندی‌های زیادی همراه بوده‌است و همیشه مورد نقد و بررسی کارشناسان مختلف قرار گرفته‌است. اما زاویه‌ای که در این سال‌ها مغفول مانده و کمتر به آن توجه شده، بررسی عملکرد فیلم‌های کمدی در این جشنواره است. از همین رو و به بهانه شروع دوره جدید جشنواره به بررسی عملکرد فیلم‌های کمدی در ادوار سی ام به بعد این جشنواره پرداختیم.

• سی امین دوره

در این دوره ۶ اثر کمدی تهران ۱۵۰۰، خواب می‌آد، ضدگلوله، نارنجی‌پوش، گشت ارشاد و تلفن همراه رئیس جمهور در بخش‌های مختلف جشنواره حضور داشتند. نکته جالب این است که هیچ‌کدام از این فیلم‌ها نیز دست خالی نبرگشتند و حداقل یک دیپلم افتخار نصیبشان شد. به این ترتیب می‌توان گفت آثار کمدی هم از لحاظ کمی و هم کیفی وضعیت مطلوبی در این دوره جشنواره داشتند. تهران ۱۵۰۰ اگرچه انیمیشن بود اما در شخصیت‌پردازی از بازیگران واقعی استفاده کرده بود و همین خلاقیت باعث شد که در کنار نامزد شدن برای بهترین فیلم اول جایزه بهترین دستاورد فنی هنری را نیز ببرد. ضدگلوله نیز دیپلم افتخار بهترین فیلم و سیمرغ بهترین فیلمنامه را کسب کرد تا با دریافت دو جایزه اصلی (در این دوره سیمرغ بهترین فیلم اهدا نشد) عملکرد موفق داشته‌باشد. نارنجی‌پوش که آخرین اثر کمدی مرحوم مهرجویی بود در هشت بخش کاندید شده بود و توانست جایزه ویژه هیئت داوران و سیمرغ بهترین تدوین را از آن خود کند. گشت ارشاد که هر سه بازیگر اصلی‌اش نامزد دریافت سیمرغ بودند، فقط به یک دیپلم افتخار برای بهترین موسیقی بسنده کرد. خواب می‌آد نیز اگرچه مانند تهران ۱۵۰۰ رقابت برای بهترین فیلم بخش نگاه نو را به‌گرفته باخت اما با دریافت سیمرغ بهترین کارگردانی همین بخش و دریافت سیمرغ و دیپلم افتخار بهترین بازیگر مرد بخش اصلی دست خالی جشنواره را ترک نکرد. و در نهایت تلفن همراه رئیس جمهور که دیپلم افتخار بهترین بازیگر نقش اول زن را برای بهناز جعفری به ارمغان آورد.

• دوره سی و یکم و سی و دوم

در سی و یکمین دوره جشنواره فیلم فجر دو اثر کمدی کلاس هنرپیشگی و رسوایی از دو کارگردان صاحب‌نام سینمای ایران حضور داشتند. کلاس هنرپیشگی را علیرضا داوودنژاد و رسوایی را مسعود دهنمکی کارگردانی کردند. کلاس هنرپیشگی اگرچه در دریافت سیمرغ بلورین بهترین کارگردانی و بهترین بازیگر مکمل زن ناکام ماند اما جایزه ویژه هیئت داوران را دریافت کرد تا این عنوان برای دومین دوره متوالی به یک اثر کمدی برسد. رسوایی نیز علیرغم شکست در دو بخش اصلی بهترین بازیگر اول و مکمل مرد، جایزه بهترین چهره‌پردازی را دریافت کرد. هرچند که در دریافت عنوان بهترین طراحی صحنه و لباس نیز شکست خورد.

در سی و دومین دوره جشنواره نیز چهار اثر کمدی حضور داشتند. فیلم معراجی‌ها که در یکی دو روز آخر به جشنواره اضافه شد تنها دستاوردش نامزد شدن در یک بخش فرعی بود. اوضاع ردکارپت رضا عطاران از این هم بدتر بود و حتی نامزد هیچ بخشی نیز نشد. خواب‌زده‌ها نیز صرفاً با یک نامزدی البته در بخش اصلی بهترین بازیگر مکمل مرد اصلاً در حد و اندازه‌های اسم کارگردانش یعنی فریدون جیرانی ظاهر نشد. فقط فیلم طبقه حساس با نامزد شدن در چهار بخش از جمله بهترین فیلمنامه و دریافت سیمرغ بهترین بازیگر نقش اول مرد توانست کمی آبروی آثار کمدی این دوره را بخرد.

• دوره سی و سوم و سی و چهارم

در هر کدام از این دوره‌ها سه اثر کمدی در جشنواره حضور داشتند.

در دوره سی و سوم اگرچه فیلم «من دیه‌گو مارادونا هستم» با نامزد شدن در ده بخش در کنار دو اثر دیگر بهترین عملکرد را داشت، اما فقط دو سیمرغ بهترین مکمل مرد و بهترین صدا و البته دیپلم بهترین کارگردانی را برنده شد. البته از دریافت جایزه ویژه هیئت داوران توسط تهیه‌کننده این اثر به این دلیل که سه فیلم در جشنواره داشت نیز نباید غافل شد. دیگر اثر کمدی این دوره ایران برگزیده بود که عملکردش دقیقاً نصف فیلم قبلی بود. یعنی با نامزد شدن در پنج بخش فقط یک سیمرغ گرفت. آخرین نماینده کمدی‌ها در این دوره نیز فیلم نه چندان مطرح «فرار از اردو» یا «فرار از قلعه رودخان» بود که تنها دستاوردش چهارم شدن در بخش نگاه مردمی بود.

هرچه فیلم‌های کمدی در دوره پیشین نسبتاً پرفروغ ظاهر شدند در دوره سی و چهارم ناکام ماندند. به طوری که فیلم زاپاس با نامزد شدن در دو بخش که یکی از آن‌ها منجر به دریافت سیمرغ (بهترین مکمل زن) شد بهترین عملکرد را داشت. وضعیت فیلم‌های رسوایی ۲ با یک نامزدی و بارکد با سوم شدن در بخش نگاه مردمی اصلاً چنگی به دل نمی‌زد.

• دوره سی و پنجم و سی و ششم و سی و هفتم

در سی و پنجمین دوره جشنواره باز هم سه اثر کمدی حضور داشتند که مجموع عملکرد آن‌ها ۷ نامزدی و تنها یک دیپلم افتخار برای نگاه تماشاگران بود. گشت ارشاد ۲ و ایتالیا ایتالیا دو فیلمی هستند که مهم‌ترین دستاوردشان از این دوره جشنواره به ترتیب نامزد شدن در بخش نقش مکمل مرد و نقش اول زن بود. اما خوب، بد، جلف توانست علاوه بر نامزدی در بخش نقش اول مرد نظر مخاطبان را نیز به خویش جلب کند و از نظر آن‌ها دومین فیلم برتر جشنواره گردد.

در دوره سی و ششم نیز سه فیلم حضور داشتند که از بین آن‌ها انیمیشن فیلساف به موفقیتی دست نیافت. دو فیلم مصادره و خجالت نکش نیز در بخش نگاه نو رقیب هم‌دیگر بودند که فیلم خجالت نکش موفق شد با کنار زدن رقیبش عنوان بهترین کارگردانی و تنها جایزه این بخش را کسب کند. اگرچه مصادره برای نقش اول مرد و خجالت نکش برای نقش اول زن نیز نامزد بودند

اما موفق به دریافت این جوایز نشدند.

در دوره سی و هفت برای پنجمین بار پیاپی شاهد حضور سه فیلم کمدی در جشنواره بودیم. حاصل کار پالتوشتی، سمفونی نهم و زهرمار در این جشنواره چیزی بیشتر از ۶ نامزدی در بخش‌های فرعی نبود که پنج مورد از آن‌ها نیز سهم سمفونی نهم بود! فیلم زهرمار در حالی که حتی در بخش نگاه نو هم نتوانست نامزد شود با صفر نامزدی و با شکست مطلق جشنواره را ترک کرد.

البته در بخش جهانی دوره سی و هفتم جشنواره فجر فیلم جهان بامن برقص حضور داشت که توانست سیمرغ بهترین کارگردانی و دیپلم افتخار بهترین بازیگر مرد در بخش سینمای سعادت را کسب کند.

• دوره سی و هشتم تا چهل و یکم

دو فیلم خوب، بد، جلف ۲ و باکمی ارفاق سینما شهر قصه را می‌توان نمایندگان کمدی در جشنواره ۳۸ فجر دانست. فیلم سینما شهر قصه با وجود نامزد شدن در چهار بخش نتوانست سیمرغی کسب کند. فیلم خوب، بد، جلف ۲ نیز مانند نمونه اولش نظرات داوران را اصلاً جلب نکرد و به موفقیتی نرسید. در جشنواره فجر بین المللی این دوره نیز فیلم کمدی میجر موفق به کسب جایزه نت پک شد.

در دوره بعدی مجدداً شاهد سه فیلم کمدی بودیم. شیشلیک که اولین اثر غیرجنگی محمدحسین مهدویان بود مورد انتقاد زیادی واقع شد و تا به امروز رنگ اکران را به خود ندیده‌است. این فیلم با نامزد شدن در چهار بخش در کنار گنجگاه و رمانتیسیم عماد و طوبا که هر کدام در دو بخش نامزد شده بودند، آثار کمدی این دوره را تشکیل داده بودند. البته هیچ‌کدام موفق به دریافت سیمرغ نشدند.

اگرچه در دوره چهل و یکم جشنواره فقط فیلم شادروان رگه‌هایی از کمدی را درون خویش داشت که در سه بخش فرعی نامزد شده بود و یک جایزه نیز گرفت، اما در دوره چهل و یکم فیلمی که حتی رگه‌هایی از کمدی داشته باشد یافت نشد.

در اکثر جشنواره‌های معتبر سینمایی معمولاً فیلم‌های کمدی جایگاه چندان ندارند. در جشنواره فیلم فجر نیز در یک دهه اخیر با شیب نزولی مطلق مواجه بودیم اما همان‌طور که شاهد بودید در دوره سی ام اکثر جوایز اصلی جشنواره نصیب فیلم‌های کمدی شد و در دوره‌های قبیل از آن فیلم‌های کمدی چون اخراجی‌ها و لیلی بامن است نسبتاً موفق ظاهر شدند.

با این توصیفات به جشنواره چهل و دوم می‌رسیم؛ جایی که در غیاب فیلم‌های رامبد جوان، بهرام افشاری و یکی دو فیلم دیگر، فیلم صبحانه با زرافه‌ها با ستارگان متعددش تنها اثر کمدی جشنواره است. امیدواریم موفقیت کارگردان نام‌آشنای اثر در سریال‌های کمدی، اینجا نیز تکرار شود و وضعیت سینمای کمدی را از این ورطه‌ای که در آن افتاده‌است نجات دهد. البته فیلم دو روز دیرتر هم رگه‌هایی از طنز را در خود دارد و فیلم شه‌سوار حسین نمازی نیز با توجه به سابقه کارگردان ممکن است دارای چنین مؤلفه‌ای باشد.